

EL PAISATGE VEGETAL DE LA VALL DEL MERLÈS COM A RESULTAT D'UN PROCÉS HISTÒRIC

J. Gordi i Serrat

Unitat de Geografia. Facultat de Lletres
Pl. Ferrater Mora, 1
17071 Girona

RESUM

En aquest article es presenten les característiques bàsiques del paisatge vegetal de la vall del Merlès (Osona, el Berguedà i el Ripollès), explicades a partir de l'acció transformadora de la societat al llarg dels segles. Per tant, les referències a espècies, comunitats i paisatge vegetal estan en funció d'aquesta dinàmica, la qual permet presentar una ordenació diferent de la realitat vegetal.

RESUMEN

Este trabajo expone las características básicas del paisaje vegetal del valle de la riera del Merlès, que comprende las comarcas de Osona, Berguedà y Ripollès, dentro de las provincias de Barcelona y Girona. Este paisaje vegetal está explicado en función de la acción transformadora de la sociedad a lo largo de los siglos. Por lo tanto, las referencias a las especies, comunidades y paisaje vegetal están en función de esta dinámica, la cual permite ofrecer una diferente ordenación de la realidad vegetal.

ABSTRACT

This essay expounds the basic characteristics of the vegetal landscape of the valley of the gully of Merlès, which includes the regions of Osona, Berguedà and Ripollès, in the provinces of Barcelona and Girona. This vegetal landscape is explained in terms of society's transforming action throughout the centuries and references to species, communities and the vegetal landscape are therefore in terms of this dynamic, which permits to offer a different arrangement of the vegetal landscape.

Keywords: Vegetal landscape, species introducing, climax community.

---

1. INTRODUCCIÓ

La vall del Merlès transcorre pel Pre-pirineu i la Depressió Central Catalana en el si de les comarques del Ripollès, Osona i el Berguedà (Fig. 1). Des de mitjan segle XX pateix un greu procés de despoblament; és una àrea molt interessant per analitzar les transformacions que s'han produït sobre el paisatge vegetal derivades de l'acció humana al llarg dels segles. Per tant, prenem com a unitat d'estudi una conca hidrogràfica, ja que ens permetrà observar millor les característiques i l'evolució del medi vegetal en el sentit nord-sud. Ara bé, només s'estudia la situació actual del mantell vegetal mitjançant els tres nivells clàssics d'aprofundiment: les espècies, les comunitats i el paisatge vegetal.

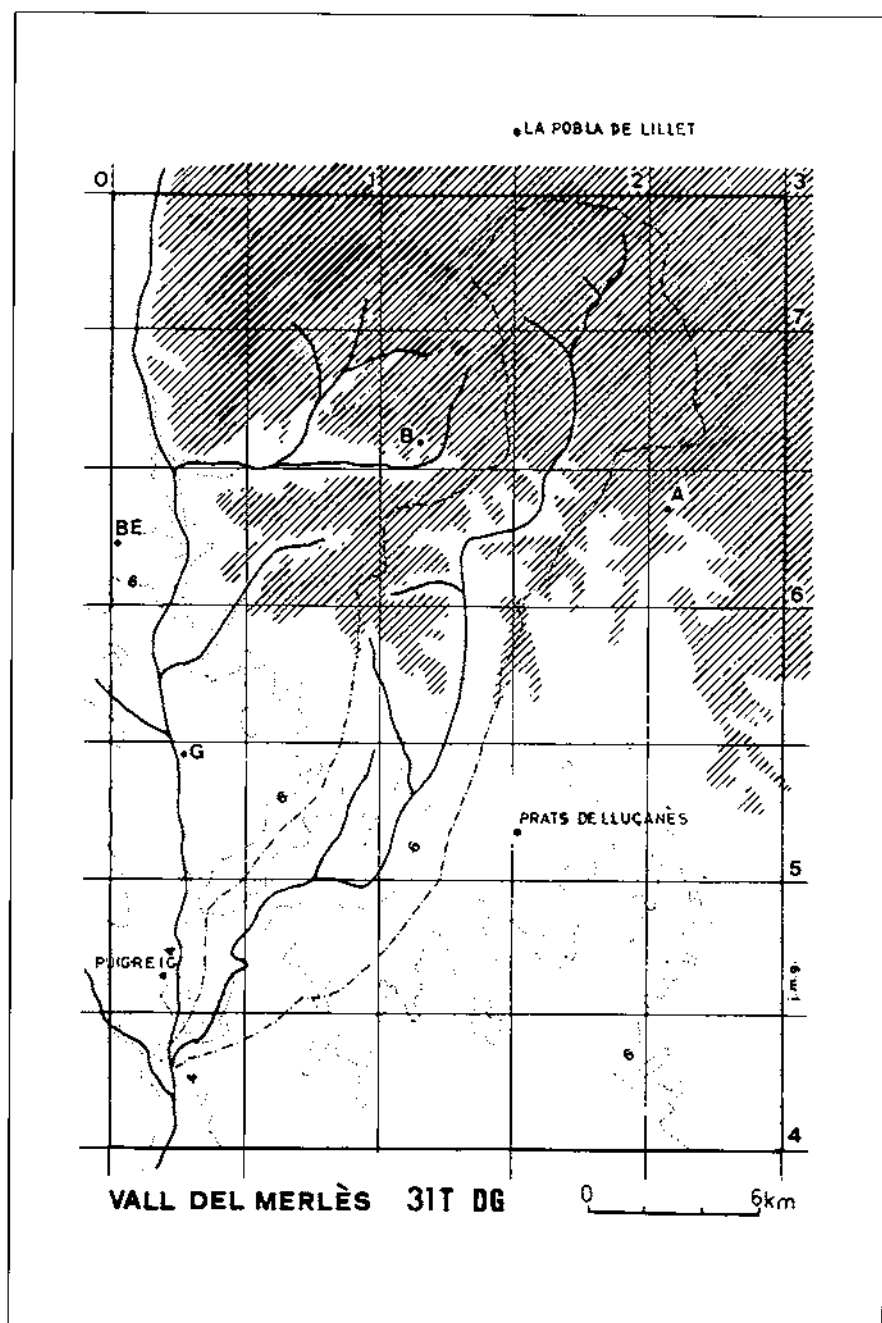

Figura 1: Mapa de la Vall de Merlès

L'article té dues parts ben diferenciades; la primera fa referència als trets físics i socio-econòmics de la vall i la segona part analitza els canvis derivats de l'acció humana en el medi vegetal en els tres nivells d'estudi abans esmentats.

2. ELS TRETS BÀSICS DEL MEDI NATURAL I SÒCIO-ECONÒMIC DE LA VALL DEL MERLÈS.

El Merlès neix en els Rasos de Tubau (1.543 m), dins del Pre-pirineu. Més endavant entrarà en els terrenys plans de la Depressió Central fins al seu aiguabarreig amb el Llobregat a l'alçada de Puig-reig. La morfologia fluvial, on predominen espectaculars gorgs i balmes, a causa de l'alternança de conglomerats i gresos, és una de les característiques més destacables de la vall. Aquest fet, conjuntament amb les peculiaritats botàniques i faunístiques, han merescut la declaració, el 1987, del tram fluvial, de 19,5 km, Merlès-Lluçanès de Reserva Natural Parcial. La climatologia de la vall, oscil·la entre una àrea mediterrània continental situada en el curs mitjà i baix de la vall i una altra de submediterrània que correspon al tram superior. Respecte a la vegetació (Gordi, 1985), existeixen tres grans grups de comunitats climàtiques forestals: l'alzinar continental (*Quercetum-rotundifoliae*), la roureda de roure martinenc (*Buxo-Quercetum pubescentis*) i la fageda amb boix (*Buxo-Fagetum*). Ara bé, la major part d'aquestes comunitats han estat substituïdes per pinedes de pi roig, pinassa i pi blanc.

La vall del Merlès pertany administrativament a tres comarques: Osona, el Berguedà i el Ripollès; i bàsicament a cinc municipis: Santa Maria de Merlès, Sagàs, la Quar, les Llosses i Sant Jaume de Frontanyà. Des del punt de vista demogràfic, aquestes terres han anat perdent efectius de manera molt notable al llarg dels dos darrers segles ja que s'ha passat de 4.490 habitants l'any 1890 a 878 el 1991, a causa, sobretot, de les comunicacions, que tallen transversalment la vall, el predomini del poblament aïllat, la manca dels serveis més bàsics, com la llum elèctrica o el telèfon en algunes masies, i que hi ha veritables dificultats de rendibilitat de les explotacions agrícoles i ramaderes.

Pel que fa als aspectes econòmics, a la vall del Merlès es poden diferenciar quatre grans zones. La primera comprèn les terres que van des de l'aiguabarreig amb el Llobregat fins al pont de Vilalta, que, bàsicament, correspon als municipis de Santa Maria de Merlès i Sagàs. El conreu predominant és el cereal, sobretot l'ordi i el blat; també hi ha força camps de farratges que estan lligats a les diverses granges de bestiar boví (Casassas, 1972). Cal assenyalar que en algunes ocasions aquest bestiar pastura per boscos, en els quals les zones de pastura es troben delimitades per filferro gruixut. La segona zona va des del pont de Vilalta fins al Cobert de Puigcercós; es tracta d'una àrea quasi del tot despoblada, ja que no hi ha més de deu cases habitades permanentment, les quals, en la majoria dels casos, continuen sense tenir llum o telèfon. Pel que fa a l'agricultura, hi ha un gran nombre de camps abandonats, ja que només es conreen, sobretot amb cereals, els camps més planers de les terrasses fluvials. La tercera zona va des de Puigcercós fins als Rasos de Tubau, on neix la vall; en aquesta àrea predominen els farratges a causa de la major presència de granges bovines, que se situen prop de les dues carreteres que travessen la vall per tal que la llet pugui ésser recollida diàriament. També existeixen algunes granges de porcí i encara resta algun ramat d'ovelles.

En conclusió, la vall del Merlès és avui en dia una zona molt despoblada i deprimida econòmicament. D'altra banda, aquesta situació està permetent l'augment de la superfície forestal, sobretot per l'abandó de camps de conreus, i el desenvolupament de diversos estadis de successió vegetal. El resultat és un paisatge vegetal format per un elevat nombre de tessel·les que formen un interessant mosaic, on s'interrelacionen el paper transformador de la societat i la dinàmica actual de les comunitats vegetals.

3. ELS PRINCIPALS CANVIS EN LA DISTRIBUCIÓ DE LES ESPÈCIES VEGETALS

En aquest apartat es tracten tres aspectes: primer els pins, que han estat afavorits en l'explotació forestal, i les plantes, com l'esbarzer (*Rubus ulmifolius*), que s'han beneficiat de l'obertura de clarianes. En segon lloc s'esmenten les principals espècies introduïdes i que s'han naturalitzat, tant pel que fa als arbres com a les plantes agrícoles. I en tercer lloc, es tracten, breument, les anomenades males herbes; sota aquest nom hi ha un conjunt d'espècies que pertanyen a diverses famílies vegetals i que dins la sistemàtica fitosociològica se situen principalment dins la classe *Rudero-Secalieta*.

3.1. Els pins

En primer lloc, quan es parla de Pinàcies, cal diferenciar entre les espècies pròpies del país i aquelles que han estat introduïdes amb finalitats estrictament forestals, com el *Pinus radiata*, que és originari d'Amèrica del Nord. Respecte als arbres propis, cal separar els arbres que formen comunitats estables o climàtiques, com podrien ésser les pinedes de *Pinus mugo* a les zones culminals dels Rasos de Tubau (1.543 m), dels pins que ocupen àrees que corresponen a altres comunitats, com seria el cas del *Pinus sylvestris* que creix en el domini de la roureda de roure martinenc (Gordi, 1981).

Malgrat que a bona part de les pinedes no els correspon cap domini climàtic i que fins i tot, de vegades, es nega que tinguin el paper de sèrie dins la dinàmica de les comunitats (Rivas, 1987), les pinedes mediterrànies - *Pinus halepensis*, *Pinus pinea*, *Pinus nigra* i *Pinus pinaster*, encara que aquest darrer també s'estén per alguns indrets de la costa atlàntica (Bolòs i Vigo, 1984) - tenen una llarga història i presència en les terres mediterrànies. En aquest sentit hi ha una llarga polèmica sobre la presència històrica de les pinedes i sobretot respecte a la seva teòrica expansió (Hopfner, 1954, i Gil, 1991). Aquest darrer autor fa un repàs històric de l'abundant presència del gènere *Pinus* al llarg de la història de la península Ibèrica, fent referència a les anàlisis pol·líniques de jaciments arqueològics, a documents medievals, a la toponímia o les descripcions de viatgers i naturalistes dels segles XVIII i XIX.

Al Merlès s'han localitzat cinc espècies, dues de les quals ocupen una extensió molt mins. Es tracta del pi negre (*Pinus mugo*), del qual només s'han trobat alguns individus als Rasos de Tubau, i el pi pinyoner (*Pinus pinea*) a l'altre extrem de la vall, prop de l'ermita de Sant Miquel (Puig-reig).

De les altres tres pinàcies, la que ocupa més extensió és el pi roig (*Pinus sylvestris*), el qual té una gran amplitud ecològica, ja que és propi de les terres nòrdiques, però també arriba fins als ambients submediterranis. La causa principal de la seva

expansió és el seu ràpid creixement, sobretot si el comparem amb els planifolis, i el fet de donar lloc a un tronc recte i quasi sense ramificacions a la base. La segona pinàcia important és la pinassa (*Pinus nigra ssp. salzamaninii*), que també té un notable rendiment forestal encara que s'estén en terres més assolellades i de l'interior. La darrera pinàcia és el pi blanc (*Pinus halepensis*), que és troba en un dels seus límits meridionals interiors.

Com a conseqüència del canvi dels caducifolis i perennifolis per coníferes, hi ha hagut un important grup d'espècies que han trobat millors condicions per desenvolupar-se, ja que el sistema d'explotació de les pinedes dona pas a un bosc força aclarit que deixa espai i llum.

3.2. Espècies introduïdes

En aquest apartat s'esmenten les espècies que s'han naturalitzat, ja que són les que tenen un major efecte sobre la vegetació, i es deixen de banda aquelles plantes que es mantenen amb l'ajuda de l'activitat humana, com és el cas del xiprer (*Cupressus sempervirens*).

En primer lloc es presenta una relació dels principals arbres introduïts, tot indicant-ne l'origen i l'ambient on es localitzen a la vall del Merlès:

- *Populus alba*, espècie pròpia de les terres mediterrànies, que en moltes ocasions ha estat plantat.
- *Juglans regia* és un arbre originari del sud-oest d'Àsia, entre el nord de Turquia i l'Iran (Zeist, 1980), que es va expansionar cap a l'oest a partir de l'antiguitat.
- *Celtis australis* és originari del sud d'Europa i normalment es troba plantat al costat de les masies.
- *Morus nigra* és propi d'Àsia i també el trobem plantat prop de les masies
- *Ficus carica* és originari del pròxim Orient, d'on es va estendre cap a Egipte i cap a Grècia. Són els romans els que el van fer arribar a la península Ibèrica.
- *Robinia pseudoacacia*, arbre originari de l'Amèrica del Nord que a vegades és subespontani en boscos humits o també es troba plantat prop de camins i masies.
- *Ailanthus altissima*, és propi de la Xina i el trobem a prop de camins i cases.

En segon lloc, respecte a les espècies agrícoles, les més antigues són els cereals, ja que en el Neolític es pot assegurar la presència d'aquestes espècies per tota la franja mediterrània (Zeist, 1980). Un dels cereals més antics és el blat (*Triticum aestivum*), originari del Càucàs i de la conca de la mar Càspia (Simmons, 1982); després podem esmentar el sègol (*Secale cereale*), propi de l'Anatòlia, la civada (*Avena sativa*), del nord d'Europa, i l'ordi (*Hordeum vulgare*). A part dels cereals també es van introduir espècies productores de fibres, que també es van estendre des del Neolític, com el lli (*Linum usitatissimum ssp. usitatissimum*) propi de l'orient i del qual només hem trobat peces de roba, com llençols, en algunes grans cases pairals. A partir del segle XVII es van introduir espècies provinents d'Amèrica, com el blat de moro (*Zea mays*), la patata (*Solanum tuberosum*) o la tomaquera (*Solanum lycopersicum*). Finalment cal esmentar la canya (*Arundo donax*), que és originària de l'Àsia central i es troba molt lligada a l'agricultura, ja que normalment s'utilitza per a protegir els marges.

3.3. Espècies adventícies o males herbes

Sota aquest concepte s'engloben aquelles espècies que creixen en parcel·les cultivades i dificulten l'explotació agrícola. No obstant això, aquest és un terme molt ample que inclou plantes de procedències ben diferents. En primer lloc, podem trobar les espècies que s'han estès conjuntament amb altres plantes de conreu; aquest és el cas de la rosella (*Papaver rhoeas*), que s'ha acabat convertint en una espècie subcosmopolita. En segon lloc, trobem espècies pròpies d'altres comunitats, com la joncada o el fenassar i que de tant en tant s'introdueixen en els camps; és el cas de *Psoralea bituminosa*, *Sanguisorba minor*, *Foeniculum vulgare*, *Agrimonia eupatoria*, *Prunella vulgaris*... En tercer lloc trobem espècies que bàsicament són ruderals, però que també s'introdueixen en els camps, com: *Convolvulus arvensis*, *Diploaxis erucoides*, *Plantago lanceolata*, *Capsella bursa-pastoris*... Finalment hi ha les espècies estretament lligades als ambients segetals, els quals ha estat treballats per Margues (1985) i Villarias (1979), com: *Anagallis arvensis*, *Cirsium arvense*, *Polygonum convolvulus*, *Reseda lutea*...

4. L'EVOLUCIÓ DE LES COMUNITATS VEGETALS

El fet més destacable és que les comunitats climàtiques han perdut extensió en benefici de les pinedes. Aquesta situació és també pròpia de tot Catalunya, ja que existeixen 354.804 ha de planifolis, de les quals 118.811 ha són alzinars, enfront de les 809.396 ha de coníferes, de les quals 213.073 ha corresponen a pinedes de pi blanc i 153.256 ha a pi roig (I Congrés Forestal Català, 1988). També a Espanya passa el mateix, ja que en el període 1947-82 va disminuir de manera molt notable la superfície d'arbres autòctons en benefici de les espècies foranes, com *Pinus radiata* o *Eucaliptus sp.*; en concret, la superfície de coníferes va augmentar en 800.000 ha en el període abans esmentat (González, 1984). També a la França mediterrània es produeix el mateix fenomen, ja que l'alzinar només ocupa 360.000 ha, enfront de 1.400.000 ha de pi blanc (Gadant, 1991). Una de les causes principals que ha provocat aquest augment de les coníferes han estat les espècies utilitzades en les repoblacions (Chauvelier, 1990); en segon lloc, cal esmentar la mateixa activitat silvícola, que sistemàticament ha anat afavorint les pinàcies.

Pel que fa a la vall de Merlès, la roureda de roure martinenc (*Buxo-Quercetum pubescentis*), que és la comunitat climàtica més important, i la fageda amb boix (*Buxo-Fagetum*), que només creix en els vessants obacs de l'alta vall, han perdut superfície en favor de les pinedes de pi roig; la roureda de roure de fulla petita (*Violo-Quercetum fagineae*) i l'alzinar continental (*Quercetum rotundifoliae*), pròpies dels indrets més secs, han estat substituïdes, en bona part, per pinedes de pinassa i pi blanc. Entremig d'aquests dos blocs de comunitats apareix l'alzinar continental amb boix (*Quercetum rotundifoliae Subas. buxetosum*) (Taula núm. 1), que es localitza entre 800 i 1.000 m d'altitud i en els vessants solells i de fort pendent dels primers contraforts de la serra de Pic-en-cel. Aquests alzinars són una de les comunitats més ben conservades, ja que creixen en indrets de difícil accés i que només havien estat explotats per fer-ne carbó vegetal, ja que encara són visibles les antigues carboneres. També els boscos de ribera, o sigui, l'omeda amb heura (*Hedero-Ulmetum*), la gate-lleda (*Carici-Salicetum catalaunicae*) i la freixeneda (*Brachypodio-Fraxinetum*) han

Núm. INVENTARI	1	2	3	4	5
ALTTUD	900	860	870	890	1000
EXPOSICIÓ	E	S	S	E	S
SUPERFÍCIE ESTUDIADA	150	100	100	100	100
ESTRAT ARBORI					
Recobriment	60%	95%	90%	85%	90%
Alçada	8-12	5-7	5-6	6-8	5-6
ESTRAT ARBUSTIU					
Recobriment	50%	90%	80%	80%	10%
Alçada	1-3	1-2	0,5-1	1-2	0,5-1
ESTRAT HERBACI					
Recobriment	60%	30%	40%	30%	60%
ESPÈCIES DIFERENCIALS DE LA SUB-ASSOCIACIÓ					
<i>Quercus rotundifolia</i>	3.2	5.5	4.4	3.2	5.5
<i>Buxus sempervirens</i>	3.2	4.4	3.4	4.2	.
<i>Juniperus communis</i>	+	+	+	1.1	+
<i>Hepatica nobilis</i>	2.2	.	.	1.1	.
<i>Viola alba</i>	+	.	.	.	+
<i>Viburnum lantana</i>	.	.	+	+	.
<i>Daphne laureola</i>	+	.	.	.	.
<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>	.	.	.	.	+
ESPÈCIES DE L'ASSOCIACIÓ, ALIANÇA (Quercion ilicis), ORDRE (Quercetalia ilicis) I LA CLASSE (Quercetea ilicis).					
<i>Tencrium chamaedrys</i>	1.1	.	1.1	.	1.1
<i>Rubia peregrina</i>	+	1.1	1.1	+	1.1
ESPÈCIES DE LA CLASSE (Quercu-Fagatae)					
<i>Amelanchier ovalis</i>	1.1	+	.	1.1	+
<i>Coronilla emerus</i>	+	.	.	+	.
<i>Rhamnus cathartica</i>	+	.	+	.	.
<i>Sorbus aria</i>	+	+	+	+	+
<i>Ilex equifolium</i>	+	+	.	+	.
<i>Rubus ulmifolius</i>	+	.	1.1	.	.
<i>Primula veris</i>	+	.	.	.	.
<i>Grataegus monogyna</i>	+	+	+	1.1	+
<i>Acer campestre</i>	.	+	.	.	.
<i>Quercus pubescens</i>	.	.	+	2.1	+
<i>Cornus sanguinea</i>	.	.	.	+	.
<i>Prunus spinosa</i>	.	.	.	.	+
ESPÈCIES ACOMPANYANTS					
<i>Pinus sylvestris</i>	2.1	+	+	+	+
<i>Hedera helix</i>	1.2	+	+	1.1	+
<i>Stachys officinalis</i>	.	+	.	1.1	.
<i>Asplenium fontanum</i>	1.3	.	.	.	.
<i>Galium cruciata</i>	1.2	.	.	+	.
<i>Lavandula latifolia</i>	+	.	+	.	.
<i>Thymus vulgaris</i>	+	.	1.1	.	+
<i>Dorycnium pentaphyllum</i>	+	+	.	.	+
<i>Polypodium vulgare</i>	.	.	.	+	+
<i>Potentilla verna</i>	.	.	.	.	+
<i>Genista scorpius</i>	.	.	.	.	+
<i>Argyrobium zanonii</i>	.	.	.	.	+

TAULA 1: L'alzinar amb boix (*Quercetum rotundifoliae. Subas. buxetosum*)

Procedència dels inventaris: 1 Carena de Llomanera (17,63), 2 Cap de la Baga de Boatella (19,63), 3 i 4 Carena de la Baga Boatella (19,62), 5 Baga de Boatella (19,63).

vist reduïda la seva extensió, ja que potencialment creixen en sòls profunds i humits; sòls que, majoritàriament, han estat desforestats per fer-ne horts i camps. L'exploració econòmica de l'aigua de la riera del Merlès, tot aixecant rescloses que han provocat l'aparició de nous nivells d'inundació, ha generat la desaparició, en aquests indrets, de la sargedà, que és pròpia d'ambients sorrencs dins el mateix llit fluvial. En contrapartida, s'han vist afavorides les comunitats hidròfiles, com els canyissars. Actualment, però, aquesta situació està canviant, ja que l'abandonament dels molins fariners i dels canals de rec ha provocat el trencament de nombroses rescloses i els corresponents canvis en el nivell de l'aigua.

En conclusió, l'ésser humà ha determinat, en gran part, les formacions forestals actuals de la vall, fent desaparèixer bona part dels boscos climàtics o conservant-ne només l'estrat arbori, ja sigui per fer pasturar vaques o com a zona d'esbarjo quan es troba al costat de grans masies, tot mantenint-lo net d'arbustos; es tracta en aquest cas d'un bosc humanitzat (Viers, 1970).

L'altra cara de la moneda són les comunitats que s'han vist afavorides pel canvi de bona part dels boscos climàtics per pinedes secundàries. Pel que fa a les comunitats arbustives, cal esmentar en primer lloc la boixeda (*Buxo-Quercetum pubescentis subsp. buxetosum*), que creix sota la major part de pinedes de pi roig; en segon lloc, i en vessants orientats al nord i per damunt dels 600 m apareix l'avellanosa amb fetgera (*Hepatico-Coryletum*); en tercer lloc es troba la garriga (*Quercetum cocciferae*), que ocupa l'espai de l'alzinar continental en els indrets més assolellats i pedregosos, les bardisses (*Buxo-Rubetum* i *Rubo-Coriaretum*), que es desenvolupen en les clarïanes i en les voreres de les pinedes, i la brolla de romaní (*Erico-Thymelaetum tinctoriae*), que creix sota les pinedes de pi blanc.

Fixant-nos en les comunitats herbàcies, la més important és la jonçada en les seves diverses variants: la jonçada típica (*Brachypodio-Aphyllanthesetum*), la jonçada amb plantatge mitjà (*Plantagini-Aphyllanthesetum*) i la jonçada amb espígol (*Aphyllantho-Seslerietum calcareae*). Podem també fer esment del prat de plantatge mitjà (*Plantagini-Euphrasietum pectinatae*), el fenassar (*Brachypodietum phoenicoides*) i la jonquera (*Cirsio-Holoschoenietum*).

D'altra banda, hi ha les comunitats que s'han vist determinades directament per l'acció de la societat. En primer lloc, cal fixar-se en els propis camps de conreu, que han creat unes associacions pròpies dels sembrats que s'anomenen segetals, com per exemple *Androsaco-Iberidetum amarae*. Una altra comunitat molt lligada a l'agricultura, encara que poc estesa per la vall, és el ja esmentat canyar (*Arundi-Convolvuletum sepium*). L'existència de camins i edificacions ha permès l'aparició de les comunitats ruderals, com el fener de vorada de camí (*Balloto-Arctietum*) i les comunitats de parets i murs viaris (*Parietarium-murale* i *Asplenio-Ceterachetum*).

5. EL PAISATGE VEGETAL

En aquest apartat cal fer unes referències teòriques breus per tal de situar-se terminològicament, ja que el concepte paisatge pot prestar-se a diverses interpretacions.

Si l'associació és la unitat bàsica a l'hora de descriure les comunitats, els agrupaments entre associacions constitueixen la unitat bàsica de descripció del paisatge vegetal. Aquesta fitosociologia d'associacions s'anomena Sinfitosociologia (Ferreiras, 1986); d'altres autors parlen de Fitotopografia o ciència del paisatge vegetal

(Bolòs, 1963). El que es pretén crear és una nova unitat d'estudi que s'anomena sinassociació (Rivas, 1987), que ve a ésser un sinònim de sèrie de vegetació; per tant, inclou tant les associacions representatives d'un etapa madura com les inicials o pioneres. L'agrupament d'aquestes sèries en geosèries tenen un gran interès per a la Geografia (Ibarra, 1989), ja que permeten oferir una visió més globalitzadora del medi vegetal. Hi ha altres autors que estableixen les grans unitats de paisatge vegetal en funció de coherències geogràfiques, climàtiques i biològiques, al si de les quals es detecten uns valors ecològics dominants (Folch, 1984), per exemple, la depressió central catalana, anomenada també territori sicòric (Bolòs, 1985).

En funció d'aquestes referències teòriques, la vall del Merlès, segons el treball de Ramon Folch, estaria dins de dues grans unitats de paisatge: Els Pre-pirineus orientals i els Altiplans i conques centrals catalanes, en concret dins dels relleus orientals. En funció de les sèries de comunitats es poden establir dues grans divisions:

1. Domini de l'alzinar continental (*Quercetum rotundifoliae*), el qual, si és talat o incendiat, pot ésser substituït per pinedes de pi blanc amb una brolla (*Erico-Thymelaeetum tinctoriae*) o fenassars (*Brachypodietum phoenicoides*); finalment, en indrets amb força pendent i solells apareix la comunitat pionera del matollar camefític (*Erodio-Arenarietum capitatae*).
2. Domini de la roureda de roure martinenc (*Buxo-Quercetum pubescentis*), que en els vessants obacs orientats al nord és substituïda per la fageda amb boix (*Buxo-Fagetum*). La tala d'aquests boscos dóna pas a pinedes de pi roig o pinassa, que en els sotaboscs presenten boixedes (Fig. 2), avellanoses amb fetgera, bardisses i joncedes. El paisatge forestal es completa amb els boscos de ribera com la salzedà de sarga, que també s'estén en el domini anterior, la gatelleda, l'omedà amb heura i la freixeneda.

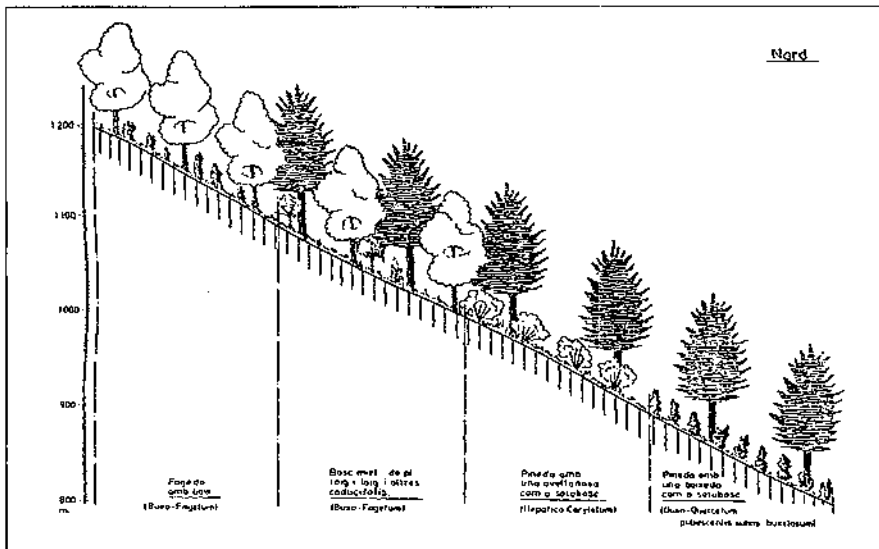

Figura 2: Perfil de les comunitats vegetals prop de Palmerola (Ripollès)

6. CONCLUSIONS

L'article ha exposat els principals efectes de l'acció de la societat sobre la vegetació mitjançant els tres nivells d'estudi clàssic: l'espècie, la comunitat i el paisatge.

Els efectes en les espècies són molt notables a nivell arbòri, ja que s'ha produït una disminució de les espècies autòctones en benefici de les coníferes. Aquest fet, en primer lloc, ha provocat una nova percepció del paisatge vegetal actual, ja que s'ha passat d'uns boscos que variaven cromàticament al llarg de l'any a una certa monotonia visual en el pas de les estacions. En segon lloc s'han desenvolupat enormement les comunitats arbustives i herbàcies, que també s'han vist afavorides per l'abandó progressiu, al llarg del segle XX, de masies i camps.

Respecte a les comunitats, l'explotació forestal ha provocat una gran reducció de les comunitats climàtiques en benefici de les pinedes, les quals sempre tenen un caràcter secundari. També les comunitats forestals de ribera s'han vist reduïdes per l'acció sobre l'aigua de les rescloses, l'aprofitament agrícola de les terrasses fluvials i per la plantació d'arbres amb un creixement més ràpid, com el pollancre.

Pel que fa al paisatge vegetal, a part de la nova percepció actual que ha generat el predomini de les pinàcies, la vall presenta una situació molt dinàmica, a causa del gran nombre de comunitats secundàries existents, tant arbustives com herbàcies.

En resum, la vall del Merlès, com altres valls pre-pirinènques, tot i que presenta un medi poc antropitzat, té una vegetació totalment condicionada per l'activitat transformadora de la societat, resultat de l'empremta d'altres períodes històrics però, sobretot, de les accions dels darrers decennis. Tanmateix, la situació de despolament que pateix la vall genera interrogants interessants sobre la dinàmica de la vegetació, com l'evolució dels camps abandonats o el trencament de rescloses en la riera.

Bibliografia

- BOLÒS, O. de, 1963: "Botánica y geografía", dins *Memorias de la Real Academia de Artes y Ciencias*, Barcelona
- BOLÒS, O. de, 1985: *Corologia de la Flora dels Països Catalans*, Ed. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona
- BOLÒS, O. de; Vigo, J., 1984: *Flora dels Països Catalana*, Ed. Barcino.
- CASASSAS, L., 1972: *El Lluçanès: evolució recent (1950-70)*, Ed. Fundació Vives Casajoana, Barcelona.
- CHAUVALIER, F., 1990: *La repoblación forestal en la provincia de Huesca y sus impactos geográficos*, Ed. Inst. de Est. Alto Aragoneses.
- FERRERAS, C., 1986: "Tendencias actuales en Biogeografía vegetal", dins *Teoría y Práctica de la Geografía*, Ed. Alhambra Universidad, Madrid.
- GADANT, J., 1991: *L'Atlas des forêts de France*, Ed. J.P. de Monza, París.
- GIL, L., 1991: "Consideraciones históricas sobre Pinus Pinaster Aiton en el paisaje vegetal de la península ibérica", dins *Estudios Geográficos*, núm. 202, Madrid.
- GONZALEZ, S., 1984: "El espacio forestal español y la planificación", dins *Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs*, La Seu d'Urgell
- GORDI, J., 1981: "La pineda de pi roig amb boix a la vall de Merlès", dins *Notes de Geografia Física*, núm. 3, Dept. de Geografia, Universitat de Barcelona.

- GORDI, J., 1985: *La vegetació a la vall de Merlès i les fases de l'acció humana* (tesi doctoral), Dept. de Geografia, Universitat de Barcelona.
- HOPFNER, H., 1954: "La evolución de los bosques de Castilla la Vieja en tiempos históricos", dins *Estudios Geográficos*, núm. 56, Madrid
- MARGUES, X. et al., 1985: *Manual de les males herbes dels conreus de Catalunya*, Inst. Cat. d'Estalvis Agraris, Barcelona.
- RIVAS, S., 1987: *Memoria del mapa de series de vegetación de España*, ICONA, Madrid.
- SIMMONS, I.G., 1982: *Biogeografía natural y cultural*, Ed. Omega, Barcelona
- DIVERSOS, 1988: *I Congrés Forestal Català*.
- VIERS, G., 1970: *Geographie des forêts*, Presses Universitaires de France, París.
- VILLARIAS, J.L., 1979: *Atlas de malas hierbas*, Ed. Mundi-Prensa, Madrid.
- ZEIST, W. van, 1980: "Aperçu sur la diffusion des végétaux cultivés dans la région méditerranéenne", *Naturalia Monspelienisia*, núm. 12, Montpellier.